

Pensininkai skriaudžiami teisėtai?

Alvidas Šimkus

2010-02-25

Atsižvelgiant į šiuo metu valstybėje susidariusią krizinę finansinę situaciją, gal ir galėtume sakyti, kad pensijų mažinimas yra teisingas. Prieš keletą metų pensijos buvo padidintos valstybės įsiskolinimo - garsiojo burbulo sąskaita. Akivaizdu, kad valstybėje buvo padaryta klaida, nes tai buvo trumpalaikiai pinigai, tik dar labiau padidinę ekonomikos perkaitimą. Būtų buvę racionaliau šiuos pinigus kaupiti vėlesnėms išmokoms, tačiau tuometinė vyriausybė, siekdama populiarumo, užsimiršo ir akies mirksniu gautus pinigus išleido.

Ar susimąstėte – gal pensijų didinimas buvo sąmoningai sukurta „bomba“ būsimai šalies valdžiai?

O gal suvokdami, kad laimėti artimiausiuose rinkimuose maža vilties, valdantieji paspėdė spąstus dabartinei konservatorių vyriausybei?

Drašiai galime teigti – pensijų mažinimas, nenumatant kompensavimo mechanizmo, yra nesąžiningas. Suprantama, gal anksčiau pensijos buvo padidintos iš populizmo paskatų, siekiant rinkėjų palankumo, tačiau tokiu būdu padidinusi pensijas valstybė prisidėjo prie ekonomikos perkaitimo, kurio rezultatas – nebėra pinigų padidintoms pensijoms.

Norėčiau tikėti, kad daugelis pensininkų suprastų ir neprieštarautų, kad pensijos būtų sumažintos, jei būtų numatyta kompensacija. Apmaudu, tačiau dabartinė vyriausybė pasirūpino, kad kainos, kurios buvo pakilusios „burbulinės“ ekonomikos metu ir jam sproguis krito, vėl pakiltų į aukštumas – padidėjo kuro kaina, o tau pačiu ir būsto šildymas kiekvienam pensininkui. Esamai vyriausybei pakėlus kainas, pensijos dydis pradėjo atitikti minimalų pragyvenimo lygį. Gaila, kad mūsų šalyje vis dar manoma, kad pensininkas, gaudamas pensiją, turi tik išgyventi – kultūra, menas, pramogos ar kita pensininkui tabu. Tai labai klaidingas požiūris, reikia kuo skubiau jį keisti. Žvilgtelėjus, kaip kitų ES šalių piliečiai, sulaukę pensijos ir ją gaudami, keliauja po pasaulį, džiaugiasi gyvenimu, galiu tik stebėtis, kad mūsų šaliai džiaugiasi išgyvenę žiemą ir sumokėję už šildymą.

Pensijas mažinti yra nesąžininga, tačiau esant valstybei tokioje padėtyje – reikia. Tuo pačiu būtina numatyti ir kompensavimo mechanizmą. Senatvės pensijų mažinimas, be kompensavimo mechanizmo, ignoruojant LR Konstitucinio Teismo nutarimus, pažeidžia teisinės valstybės principus, svarbiausius jos elementus: teisėtą lūkesčių apsaugą, teisių tikrumą ir teisinį saugumą. LR Konstitucijoje įtvirtinta pusiausvyra tarp asmens ir visuomenės interesų, todėl dabartinis pensijų mažinimo modelis neatitinka konstitucinio proporcingumo principo.

Premjeras A. Kubilius teigia, kad Vyriausybės teikiamu įstatymo projektu socialinių garantijų sistema nėra pertvarkoma, jame siūlomos priemonės nekeičia socialinių garantijų struktūros ir taikomos tik laikinai krizės laikotarpiu, todėl šiame įstatymo projekte nėra nustatytas Konstitucinio teismo

nutarimuose minimas patirtų praradimų kompensavimo mechanizmas. Pensijos yra mažinamos laikinai, toks mažinimas yra taikomas visoms grupėms, ir tai atitinka proporcingumo principą. Be to, konstitucinėje doktrinoje nėra numatyta, kad krizės laikotarpiu įvykdytą socialinio ar pensinio aprūpinimo finansavimo sumažinimą turi lydėti koks nors vėlesnis kompensavimas.

Atsakydamas premjerui, galiu remtis LR Konstitucinio Teismo nutarimo citata: „Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad tuo atveju, kai lėšų, reikalingų senatvės pensijoms mokėti, surinkimas ir pačių pensijų mokėjimas yra grindžiamas socialiniu draudimu (socialinio draudimo įmokomis), žmogus pats tam tikru mastu dalyvauja sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. Įstatymu nustatant senatvės pensijų dydžius atsižvelgtina į tai, kokio dydžio įmokos buvo mokamos sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. Asmuo, kuris atitinka įstatymo nustatytas sąlygas senatvės pensijai gauti ir kuriam ši pensija yra paskirta ir mokama, turi teisę į atitinkamo dydžio piniginę išmoką, t. y. teisę į nuosavybę.“ Nuosavybė LR pagal Konstituciją yra saugoma ir ginama. Į LR Konstitucinį teismą kreipėsi grupė Seimo narių su prašymu išaiškinti ir nuspręsti, ar visi numatomi „karpymai“ yra teisėti, ar neprieštarauja pagrindiniams mūsų šalies įstatymams, ar nepažeidžia Konstitucijos garantuojamų žmogaus teisių. Konstitucinio teismo atsakymo turėtume sulaukti netrukus.

Kas bus, jei LR Konstitucinis teismas tars svarų žodį silpnųjų naudai, kaip ir kitose Europos šalyse? Pernai prieš pat Kalėdas Latvijos Respublikos Konstitucinis teismas pripažino antikonstituciniu įstatymą, kuriuo šalies pensininkams buvo sumažintos pensijos. Vokietijoje Konstitucinis teismas priėmė sprendimą socialiniais klausimais, kad bedarbio ir socialinės pašalpos mažinimas prieštarauja Konstitucijai, vyriausybės nustatyta jų mokėjimo tvarka neapsaugo žmogaus egzistencijos orumo.

Mūsų valstybėje toliau tenkinamas valdžios noras visas problemas spręsti vienos iš jautriausių visuomenės grandžių – pensininkų, dabar jau ir būsimųjų sąskaita, – ilginti pensijos amžių iki 65 metų.

Manau, tai tik dar viena klaida. Bandoma mažinti „Sodros“ išlaidas vienos iš jos finansuojamų grupių sąskaita. Pensijinio amžiaus didinimo motyvai iš vyriausybių pateikiami tokie: pensinio amžiaus ilginimas iki 65 metų palengvintų finansinę naštą dirbantiems ir socialinio draudimo įmokas mokantiems gyventojams. Šiuos „Sodros“ sistemos pakeitimus Vyriausybė planuoja priimti dar iki vasaros vidurio. Manau, pensinio amžiaus ilginimas „Sodros“ neišgelbės, bet privers žmones jaustis nesaugiai dėl savo ateities. Visi žinome, kad pensinio ir priešpensinio amžiaus žmonėms sunkiau susirasti darbą, todėl valdžios sprendimas didinti pensinį amžių stums šiuos žmones į nedarbą, didins bedarbių gretas, didins bedarbių pašalpų mokėjimą. Pensijinio amžiaus žmogus, dirbdamas užims darbo vietą, į kurią galėtų pretenduoti jaunesnis ir energingesnis darbuotojas. Negaudamas darbo, pensininkas taps darbo biržos klientu, kuriam taip pat bus mokama bedarbio pašalpa.

Natūralu, kad įmonės, norėdamos sutaupyti, atleidinėja darbuotojus. Visiems jau tapo įprasta mokomatai, bankomatai, bet juk ne taip seniai tą darbą dirbo žmonės, t.y. tai buvo žmogaus darbo vieta. Dabartiniame technologijų amžiuje, kai žmogiškąsias darbo vietas keičia kompiuterizuotos, žmogaus

darbo vietos vertė didėja. Tai gal būtų racionalu siūlyti Vyriausybei apmokestinti kompiuterizuotas darbo vietas, pakeitusias žmogaus darbo vietas – juk kompiuterizuotos darbo vietas „Sodros“ mokesčių nebemoka! Reikėtų valstybės vyrams pagalvoti, ar įmonė, kompiuterizavusi žmogiškąjį etatą, už kuri buvo mokami mokesčiai, neturėtų nors laikinai mokėti mokesčių už panaikintą darbo vietą?

Pensijinio amžiaus ilginimas – tai mokesčių didinimas, nes žmogus norėdamas išeiti į pensiją bus priverstas įmokas mokėti ilgiau. Ar ne teisingiau būtų nustatyti ilgesnį privalomą minimalų darbo stažą pensijai gauti? Dabar minimalus socialinio draudimo darbo stažas 15 metų. Yra eilė įvairių lengvatų, kuriomis naudojasi asmenys, nemokantys įmokų „Sodrai“, tačiau socialinio draudimo darbo stažas jiems vis tiek įskaičiuojamas. Tokia situacija iškreipia mokesčių sistemą – žmonės mokesčių nemoka, o socialinį draudiminį stažą pensijai gauti turi. Manau, kad kitos, negautos pensijos draudiminės pajamos, bet priskirtos išmokėti „Sodrai“, turi būti skiriamos iš valstybės biudžeto.

„Sodros“ išlaidos neatitinka „Sodros“ pajamų. Pavyzdžiui, į privačius antrosios pakopos pensijų fondus lėšos yra pervedamos iš mokesčio „Sodrai“ biudžeto. Reikia nepamiršti, kad tai savanoriškas draudimas, kuris yra atiduodamas administruoti į privačias rankas, ir šie pinigai investuojami į įvairius fondus, kurie gali bankrutuoti, tada galbūt liks tik valstybinis socialinis draudimas, tad kodėl šis mokestis išskaičiuojamas iš valstybinio socialinio draudimo? Valstybė savo aparatu administruoja mokestį, surenka, ir atiduoda. Dauguma dabartinių pensininkų apie tokias galimybes net nebuvo girdėję, tačiau gauna už tai mokėti, nors ir pasinaudoti šia galimybe nebegali. Jei žmogus pageidauja gauti didesnę pensiją, tai ir įmokas draudimui turėtų mokėti priklausomai nuo savo pajamų papildomai, bet ne iš valstybei mokamo draudimo. „Sodra“, gaudama 6% (sveikatos draudimas) +3% (pensijos draudimas) + 30,98% (darbdavio mokestis) mokesčio nuo atlyginimo, 5,5% atiduoda į privačius fondus, tuo milijardais litų sumažindama „Sodros“ biudžetą. Tiesa, šiuos atskaitymus dabar sumažino nuo 5,5% iki 2%, tačiau į buvusį lygį tai turėtų grįžti nuo 2011 m., o 2012-2014 m. padidėtų iki 6%, o vėliau vėl būtų 5,5%.

Kodėl norintys gauti didesnę pensiją negali savanoriškai mokėti didesnių įmokų? Žmonės, tikintys valstybiniu socialiniu draudimu, nepasirašo papildomo pensijos draudimo sutarties ir visus savo pinigus palieka valstybinei „Sodrai“, patys atsidurdami, švelniai tariant, kvailių vietoje: vieni mokesčių mokėtojai, mokantys valstybei dalį mokesčių, kuriuos turi mokėti visi draudiminių mokesčių mokėtojai, turi išsikirtines, didesnės būsimos pensijos, sąlygas, o kiti, taip pat mokantys tuos pačius mokesčius, nukenčia dėl tos pačios „Sodros“ biudžeto trūkumo?